

lekciju Braun kaže: »La leçon natus est a rallié les suffrages d' un groupe croissant de critiques.« Ondje, 37.

35 Schnackenburg R., Das Johannes Evangelium, I. Teil, Einleitung und Kommentar zu Kap. 1—4, Freiburg im Br., 1965, str. 233—241; Wikenhauser A., Evangelium nach Johannes, Regensburg 1931³, str. 46—47.

36 Usp. Les grands points discutés du catéchisme hollandais... 23-24.

37 Ratzinger J., Einführung in das Christentum, München 1938, str. 224—225. Mit o otkupitelju-kralju, koji je raširen na Orijentu, i u kojemu bi kao orijentalnom zajedničkom blagu učestvovao Izrael posebno ističe Eichrodt W., Theologie des AT, I, Leipzig 1939, str. 257, na kojega se Ratzinger oslanja.

38 Schmaus M., Katholische Dogmatik, Band II — Gott der Erlöser, München 1955⁵, str. 176—177.

39 Ratzinger J., nav. dj. 228, bilj. 52.

40 Hochland - Zeitschrift für alle Gebiete des Wissens und der schönen Literatur 61 (1969) 193—194.

41 Hildebrand D. von, Das trojanische Pferd in der Stadt Gottes, Regensburg 1963, str. 225.

42 Duquoc Ch., Cristologie - Essai dogmatique — L' Homme Jésus, Paris 1968, str. 35.

43 Ratzinger J., nav. dj. 228.

KOLEKTIVNO ILI INDIVIDUALNO

(Problem suvremene ispovijedi)

NASTALA JE PROMAJA

Crkva je sa II Vatikanskim koncilom otvorila vrata i prozore pozivajući na suradnju sve ljude dobre volje. Otvorila je vrata ekumenskim pokretima, otvorila je prozore da se mogu svi nauživati svjetlosti. Nije se na Koncilu vijećalo iza zatvorenih vrata, nego su bili pozvani svakojaki posmatrači, i kršćani i nekršćani, čak i takvi gdje je nedostajalo dobre volje i iskrenosti.

Kad se otvore vrata i prozori nastaju promaje. Sve što je lako, a nije pričvršćeno, počinje da se miče, da leti...

Razotkrilo se, nakon Koncila da u mnogim glavama, možda čak proslavljanih teoloških pisaca, nije bilo sve baš tako solidno i stabilno. Nedostajalo je jasnoće i sigurnosti osnovane na božanskoj objavi i garanciji Crkve... Razotkrilo se, da kod mnogih nedostaje svijest odgovornosti za izjave, za javne rasprave... Pokazalo se opet kod nekih, da svijest poslušnosti Crkvi (ne nešto apstraktno, nego konkretno — Papi) i ljubavi prema prosječnim vjernicima, koji ne mogu podnijeti eksperimentiranja u pitanjima vjere i savjesti, uopšte ne postoji...

Svaki pisac se smatra nepogrešivim i jedinim arbitrom u kompleksu divergentnih tvrdnji, a svi učitelji (naime crkveni!) prošlosti smatraju se preživjelim; o učiteljstvu Crkve i Petrovom nasljedniku izražavaju se vrlo »kritično«, da ne upotrebimo odgovarajući izraz.

U traganju za suvremenijim shvaćanjem vjere, približavanju Crkve udaljenim vjernicima, nekatolicima i nevjernicima, rušilo se nemilosrdno stare pregrade i oblike. Ali se u tom potšišavanju i izbrijavanju ponekad prešlo dozvoljeni oprez, pa se kidala i koža, otvarale su se opasne rane. Sa suhim granama palile su se i zdrave stabljike.

Tako je došla na udar, pod nož raznih reformatora, najodličnija, zaista božanska institucija neprekidnog obnavljanja, produbljivanja i usavršavanja duhovnog života — sveta ispovijed, taj sakrament kojega je mogla zamisliti i realizirati samo beskonačna Božja dobrotu, mudrost, velikodušnost — ljubav. Tko bi htio doumjeti svu sadržinu ispovijedi, morao bi dokučiti svu veličinu Kalvarije.

POGREŠNO POSTAVLJENO

Savremeni način života sve više pogoduje razvoju individualizma, a s njim i egoizma. Našli su se zajedno ljudi s raznih strana. Ne poznavaju se. Nemaju ni povjerenja jedan u drugoga. Tako se događa da ljudi stanujući u istoj mnogostambenoj zgradi ne poznaju svojih susjeda, sustanara. Ukoliko do nekog poznanstva i dođe, to ostaje formalistično. Bližih i prijateljskih odnosa nema.

Tako i u novim naseljima i gradovima i vjernici postaju sve tuđiji i nepoznatiji. Ako i dođu u crkvu, dođu kao pojedinci, a ne sa sviješću zajedništva u Kristu, u Božjoj zajednici — Crkvi, konkretno u župi...

Svakako je ovo negativna pojava, nespojiva s pravim shvaćanjem kršćanskog zajedništva u Kristu, koje se mora naročito manifestirati u svetoj liturgiji, pogotovo u svetoj Euharistiji.

To je ponukalo neke vatrene reformatore da su svim žarom svoje duše, ognjem i mačem, navalili ne samo na izolacijski individualizam, nego na svaku pojavu individualnosti, pa i osobnih i privatnih pobožnosti.

To je neke zavelo tako daleko, da su proglasili, da treba uvoditi »kolektivnu« ispovijed, a dokinuti individualnu, privatnu. Neki su se kod toga pozivali »na praksu« Istočnih Crkvi...

Drugi su ostali »misteriozniji«. Govorili su na veliko o kolektivnoj »pripravi«, o zajedničkom činu kajanja kao uvodu u euharistijsku žrtvu... Da li su time mislili privatnu,

individualnu ispovijed dokinuti ili modificirati, nisu se jasno izrazili. Vjerojatno ni sami nisu imali jasnih i sigurnih pojmova.

Čujemo da se u posljednje vrijeme pojavljuju »novi proroci«, samozvani, od nikakve legitimne crkvene vlasti ovlašteni, koji su »otknili« najnoviju formulu duhovnog života i posvećenja: da naime grijeha »de facto« i nema. Barem ne smrtnog grijeha. Čula se »velika mudrost« iz ustiju tzv. »teologa i svećenika — reformatora«, da čitav grad (u kojem je govorio) nije »sposoban« učiniti jedan sam smrtni grijeh. A za male grijehe da nema potrebe, a kamoli nužnosti, ispovjedati se.

Nije to, budimo otvoreni, nikakva objava Duha Svetoga. Nije to nikakva formula za istinsku obnovu i renesansu duhovnog života. To je povampireni, davno osuđeni modernizam, istinski perfidni ateizam. Pod maskom vjere, duhovne obnove želi srušiti temelje duhovnog života i vjere.

Treba raskrinkati takvo frazerstvo, licemjerstvo. Upozorimo samo na činjenicu, da nije ni to istina, da Istočne Crkve nemaju osobne ispovijedi. Žalosna je činjenica, da se uglavnom sada ne prakticira u njihovim crkvama, ali je činjenica, da se sve više pojavljuje težnja za tim individualnim sakramentom. U nekim se crkvama već uvodi. I kod nas u Beogradu. A nestala je, tako svjedoče poznavaoči, individualna ispovijed, kad je nestalo iskusnih monaha, koji su ranije obavljali taj posao. Vjernici nisu rado otvarali svojih duša, otkrivali svoje jade, mjesnim oženjenim svećenicima, nego su tražili one, koji su provodili duboki kontemplativni duhovni život.

Mogao bih iz vlastitog iskustva ispričati mnoge slučajeve, kako su mi za vrijeme pastoralnog rada u Makedoniji, prije rata, često dolazili dobri i pobožni pravoslavci s molbom za svetu ispovijed (navodeći spomenute motive) izjavljujući da se ne mogu pomiriti mišlju, da bi samim pokajanjem pristupili svetoj pričesti — toj Svetinji.

Pozivanje na činjenicu, da u prvo kršćansko doba nije poznata praksa osobne ispovijedi, je običan sofizam i dijalektika. Stručno su o tome raspravljali stručnjaci dogmatičari i liturgičari. Za nas i našu praksu je jasno jedno, da je naime naš božanski Spasitelj ustanovio i naredio svetu ispovijed (vlast razrješivanja, praštanja — cf. Iv 20, 22—23...), da je zapovijedio apostolima i njihovim nasljednicima (u svećeništvu) da opraštaju grijehe. Svakako ne po simpatijama, prijateljstvu ili preporukama — nego nakon priznanja, samo-

optužbe Kao što i sve ostale vjerske istine vremenom sve dublje shvaćamo (a ne otkrivamo nove!), tako je svakako i sa sakramentom svete ispovijedi. Istina ostaje, način se mijenja.

A njezinu korisnost u sadašnjem obliku potvrđuje sva praksa Crkve (bezbroyni sveti, koji su baš blagodareći svetoj ispovijedi tako duhovno napredovali) i izjave savremenih čestitih psihologa, koji redom i javno priznavaju (čak nekato-lici), da je ispovijed vanrednog, nenadoknadivog značenja za normalni duhovni razvoj, za izgradnju karaktera, a napose savršenog kršćanskog života.

Postoji kriza ispovijedi, kao što postoji i opća kriza duhovne kulture. Pred činjenicama ne zatvaramo oči. Ali ne zavaravajmo se, da ćemo bolesnom čovječanstvu i vremenu pomoći, ako rušimo ono što jedino može spasiti, a što suvre-meni »bolesnici« ne znaju pravilno koristiti!

Dijagnoze su pogrešno postavljene. Još su pogrešnji re-cepti, koji se šarlatanski nudaju — sve u želji za original-nošću. Još češće u želji prikriti svoju neaktivnost, pastoralnu ležernost, a možda čak u namjeri samoga sebe zavaravati i svoju savjest uspavati. Da bismo lakše i komotnije išli »ši-rokom« cestom — u luksuznim automobilima, u prijatnom društvu i po izletničkim mjestima — umjesto zgrčeni satima u ispovjedaonici slušajući tuđe jade i vapaje!

USTANOVITI DIJAGNOZU

Vapaj: »Ispovijed je u krizi«, istinit je. Ali ispovijed nije u krizi zbog same sebe i svoje prirode, zbog toga što je izgu-bila na aktuelnosti ili što ne bi odgovarala takva kakva jest, sadašnjem, savremenom čovjeku. U pitanju je kriza vjere. A ta kriza ima svoje korijene u savremenom načinu života, a najviše u praktičnom materijalizmu, koji je zahvatio na široko — kao epidemija, da nije poštedio ni duhovna lica, ni ona iza strogih samostanskih zidina. Ljudi su izgubili smi-
sao za duhovno, smisao za žrtvu.

Ne zavaravajmo se! Bez smisla za žrtvu nema vjere, po-
gotovo ne Kristove! Naš božanski Spasitelj je sasvim nedvo-
smisleno, kategorički kazao: »Tko ne nosi svoj križ i ne ide
za mnom, ne može biti moj učenik!« (Lk 14, 27).

Budimo iskreni! Od koga su dolazili prigovori protiv
svete ispovijedi, takve kakvu imamo? Ne od dobrih vjernika.
Ne od onih, koji teže za savršenim životom. Bili su to naj-
prije oni lakoživci, koji bi željeli s jedne strane ostati kršćani

(jer ipak ima toliko ljepote u kršćanstvu!), a istovremeno služiti svojim požudama. Kriza je obično dolazila u »kritičnim« godinama, ali je polako prolazila. Oni pak, koji su ustrajali u ozbiljnom prakticiranju ispovijedi, i koji su našli svećenika — istinskog ispovjednika, a ne najamnika, su baš pomoću svete ispovijedi prebrodili najkritičnije godine mladosti — u milosti i radosti!

Kada je došlo, pogotovo u gradovima, u modu »čuvanje od djece«, odustale su od ispovijedi mjesne dame. Odustale su svjesne da su grešne. Odustale su, ali su bile barem toliko poštene, da su time pred sobom, Bogom i svijetom priznale, da su griješnice. A to je veliki osnov praštanja i milosrđa.

A sada su se našli oni, koji bi trebali kao liječnici pomoći jadnim »duhovnim bolesnicima«, da baš pomoću toga božanskog lijeka traže spas svojoj duši, da se često padajući često i dižu, često se prljajući često i okupaju na izvoru milosti, tom daru božanskog Srca — probodenog na Kalvariji.

Da, nije prijatno satima sjediti zgrčen u ispovjedaonici, možda u cičoj zimi smrzavajući se, ili gušeći se u sparini zbog velike navalice naroda. I slušati samu ljudsku bijedu. Slušati tolike probleme, koji muče duše i davati utjehu, savjete; moralno pomoći ubijenima od životnih nevolja i grijeha...

Nije prijatno — fizički, materijalistički! Ali tko bi za bilo što zamjenio zadovoljstvo poslije svih takvih »tortura«, svijest da si tolike davljenike izvukao iz moralnih močvara, mnoge nalomljene grane učvrstio, izgubljene ovčice izvukao iz kandža Sotone, iz očajja?!!

Umjesto da bi udarili sami po sebi, po svojoj najamničkoj bezbrižnosti prema Kristu i dušama, eto, našli su se neki i žele minirati svetu ispovijed raznim zavodljivim i neistinim parolama, prognozama i dijagnozama.

Nije opasna kriza ispovijedi, koja postoji zbog opće krize vjere, nego je mnogo opasnija kriza shvaćanja svećeničkog poziva — kao poziva *dobrog pastira i liječnika duša*.

Nema pravog svećeničkog duha, koji redovno ne čeka duše u ispovjedaonici — kao liječnik i dobri pastir. Koji svršava sve šablonski, na brzinu — samo da se oslobodi penitenta i njegovih jada. A šta da kažemo o onima, koji uopšte ne zaviru u ispovjedaonicu ili samo onda, kada ih se napose moli i poziva.

Ovo posljednje je najveći neprijatelj dobre i česte ispovijedi. Ljudi ne žele moljakati za usluge, za koje imaju pravo!

LITURGIJA ISPOVIJEDI

Mnogo je nemira nastalo među vjernicima na razne glasine o kolektivnoj ispovijedi, o »liturgiji« ispovijedanja... U većini slučajeva bila je samo nespretna formulacija, ali je, nažalost, bilo i svećenika, koji su pod parolom, da je ispovijed samo za »velike — smrtne« grijeha, najavljivali da će ubuduće vjernici moći samo zajednički obaviti »liturgiju« ispovijedi te tako mirno pristupati svetoj pričesti. Savjest se dobrih vjernika revoltira protiv takvog tumačenja.

Vjernici vrlo dobro znaju, da je za prijem svete pričesti samo po sebi dovoljno stanje posvećujuće milosti. Ali oni znaju i to, da svaka ispovijed osim praštanja grijeha, donosi i praštanje zasluženih kazni, a dušu obogaćuje milostima: umnožava posvećujuću milost i dijeli naročite djelujuće (djelotvorne) milosti, kako bi se lakše čuvali baš ispovijedenih grijeha.

Znaju vjernici i to (dok ih netko farizejskim frazama ne zavede) da baš svijest i saznanje, da ćeš se morati za grijeh optužiti pred svećenikom — kao Kristovim zamjenikom, uvelike pomaže da se čovjek očuva od padanja u velike moralne ponore. I to je jedna vanredno važna psihološka pozitivna strana svete ispovijedi!

A može li se nekako spojiti jedno i drugo?

Može i mora! Razumije se, u raznim okolnostima na različite načine. Ne rušenjem pozitivnog, nego dogradnjom.

Kad sam prije rata u zamjenjivanju vojnog svećenika obilazio razne vojne garnizone u dijaspori za božićnu i uskrсну ispovijed, uvijek sam sve vojnike katolike skupio i s njima izvršio zajedničku pripravu: prvo im katehezom govorio o značenju ispovijedi, o veličini toga Božjeg dara (koji nam se daje u našu korist), a zatim sam im pomogao da smo zajednički izvršili ispit savjesti te pokajanjem i čvrstom odlukom raspoložili duše za sam sakrament ispovijedi.

Imao sam mnogo puta i prvopričesnike u vojničkim uniformama. I to iz velikih i najbogatijih župa naše države. Ali nikada nakon takve priprave nisam imao poteškoća kod ispovijedanja, a mladići nisu mogli zaboraviti tih momenata. Bili su presretni. A poslije zajedničke pričesti bila je zajednička zahvala.

Tako sam prakticirao i sa učenicima raznih škola. Rezultati nisu izostali.

U duhu sadašnjih liturgijskih reformi može se to, i treba, obaviti možda nešto svečanije i liturgičnije: čitanjem nekog odgovarajućeg odlomka Svetog pisma, dobro spremljenom katehezom i pjevanjem. No, budimo realni: to će biti moguće u manjim zajednicama, u krugu neke elite. Za ostale ostaje kao što je bilo.

No, duh skrušenosti kao nužne priprave za žrtvu svete mise trebalo bi potencirati nekom zajedničkom pobožnošću. Kao uvod i priprava za svetu misu. Razumije se, da treba za to mnogo truda i odgoja. I svećenik se mora za to preodgojiti! Samo neke formalnosti nama neće donijeti nikakav napredak, nikakvu istinsku duhovnu reformu!

Vjernike pak treba poučiti, da time mi ne dokidamo osobnu ispovijed, koja je i ostaje sakrament — izvor milosti! A izvore treba koristiti — uvijek s pravim razumijevanjem! Na pravi način.

KATEHEZE O ISPOVIJEDI

Farizejski prigovor da ispovijed kod mnogih »pobožnih« duša, koje se »često« ispovijedaju, ne donosi pravih plodova, baš ništa ne dokazuje. Ona samo potvrđuje, da za svetost nije dovoljno formalno vršenje nekih obreda, nego da je potreban duh — pravo razumijevanje.

Sve može postati formalnost — bez sadržaja. I svećenička služba! Da to pak ne bude, potrebno je neprekidno obnavljati saznanje i svijest što se radi i što želi da se time postigne. O sadržaju svetih sakramenata, o njihovoj suštini.

Nikada ne smijemo reći, da ljudi to znaju. Nismo li sami kod duhovnih vježbi ponovo i ponovo ustanovili, da mnogošta znamo, ali ipak neznamo.

O ispovijedi treba često tumačiti. Prikazati sam sakrament u pravom svjetlu, u sklopu svih istina vjere — kao dar Božji. A napose treba govoriti o uslovima dobre ispovijedi, pogotovo o ispitu savjesti i kajanju te čvrstoj odluci. Koliko ispovijedi ne donosi nikakvih plodova baš zbog nedostatka tih uslova. Knjivica za taj neuspjeh leži na svećeniku, koji ne poučava!

SAVRŠENO POKAJANJE

Kada je pokojni skopski biskup dr Gnidovec (biskup skopske biskupije od 1924—1939), istinski dobri pastir i apostol duša na onom teškom području, slao svećenike u dijasporu među raštrkane vjernike, uvijek im je polagao na srce,

neka vjernike tješe, kuraže, podižu i poučavaju. Na kraju je uvijek napose napomenuo, neka se onima, koji žive daleko od svećenika i crkve, naročito polaže na srce molitva (i to obiteljska, ako je moguće), pobožnost Srcu Isusovu i Marijini, duhovna ispovijed i pričest, duhovno praznovanje nedjelja i praznika, a napose — savršeno pokajanje. Tako je i sam radio prigodom svojih pastoralnih pohoda pojedinim mjestima.

Govorio je o božjem milosrđu i opasnosti grijeha, o vrijednosti duše i ljepoti života u Bogu. Ljubav prema Vječnoj Ljubavi — Krista nas mora potaći da se čuvamo grijeha, da barem okajavamo grijeh... Svagdanji ispit savjesti poučit će nas o našoj zaduženosti pred Bogom, a pogled na Kalvariju pomoći će nam, da se iskreno rasplačemo zbog svoje nezahvalnosti... Gledajući u duhu Krista na križu lako ćemo probuditi savršeno pokajanje — pokajanje jer smo uvrijedili Boga, svoga Oca i Isusa Spasitelja. Govorio je: »Evo, kako lako se možete osloboditi od grijeha, iako ste daleko od svećenika. Nemojte ni časak ostati u grijehu. Kajte se redovno, pa vas Bog neće zaboraviti. Ako bi vam se desila nesreća (a nitko nije nikada siguran) i došla iznenada smrt, nemojte očajavati: savršeno pokajanje otvorit će vam vrata raja — otvorit će vam božansko Srce Isusovo. Daleko ste od crkve i svećenika. Ali niste daleko od svoga Boga. Nosite ga u svojim srcima. Duhovno mu se ispovijedajte, duhovno se pričestujte, duhovno prisustvujte — po mogućnosti s molitvenikom u ruci — u nedjelje i praznike svetoj misi. A kad vam dođe svećenik, ne propustite da se ispovijedite i pričestite...«

I bile su takve pastoralne posjete istinske misije, duhovne obnove — i za svećenika i za vjernike. Bili su to duhovni doživljaji.

Ako usvojimo ove principe obnovit ćemo i produhoviti praksu ispovijedi. I tako obnovljena ispovijed postat će oslonac i temelj duhovne obnove, odskočna daska duhovne renesanse kršćanstva.

Alojz TURK